

Литовці: походження і своєрідність за даними етномузикології

Ромулдас Апанавічюс

УДК 781.7:[784.1+78.087.61+784.4](474.5)

Romualdas Apanavičius. The Lithuanians, Their Origin and Originality According to the Ethnomusicological Records. In contrast to the prevailing opinion about connection of the formation of the Lithuanians only with the origin and the development of the culture of the ancient Balts, the hypothesis is proposed that the unknown substratum culture did have a powerful influence on the ethnogenesis of the Lithuanians and the Balts as well, as it shows a very obvious difference of the Lithuanian ethnic music.

Keywords: Lithuanians, origin, ethnic music, monophony, polyphony.

Romualdas Apanavičius. Lietuviai, jų kilmė ir savitumas etnomuzikologijos duomenimis. Skirtingai nuo vyraujančios nuomonės apie lietuvių kilmės sąsajas tik su senųjų baltų kultūros raida, straipsnyje iškeliama hipotezė, kad yra pagrindo manyti, jog lietuvių ir baltų raidai turėjo didelės įtakos ir nežinomos kilmės substratinė kultūra, kurios palikimą rodo ryškūs lietuvių etninės muzikos skirtingumai.

Raktiniai žodžiai: lietuviai, kilmė, etninė muzika, vienbalsumas, daugiabalsumas.

Питання походження та етнічної своєрідності литовців за даними етномузикології досі не вирішене. Досліджень із цієї проблеми майже немає. Витоки етнічної музики литовців у сукупності її жанрів вивчав лише автор запропонованої статті [2], визначаючи відмінні сфери національного музичного мислення – одноголосся і багатоголосся [3; 17]. Одноголосся ми вважаємо ознакою культури східних, а багатоголосся – західних балтів, хоча за мовою литовців вважають східними балтами. Однак проведені автором у 2007–2009 роках дослідження литовського багатоголосся, а також зв'язків із сусідніми та віддаленими регіонами, дають підстави вважати, що на цю культуру мала вплив невідома субстратна культура.

Нові відомості, деякі з них оприлюднено в монографії «Культурна спадщина Північної Литви: етнічна музика» [4], зумовили перегляд і переосмислення раніше висловлених міркувань не тільки з приводу виникнення литовського одноголосся і багатоголосся, але й щодо походження самих литовців як носіїв цих двох етномузичних культур.

Мета дослідження – визначити походження та своєрідність литовців за даними етномузикології. Об'єкт – литовська етнічна музика протягом етнічної історії литовського народу. Методи – порівняльний, системний, ретроспективний, аналогія. Результат – висунення гіпотези (усупереч усталеній думці, згідно з якою походження литовців ототожнюють з утворенням і розвитком культури давніх балтів), що на цей процес значно вплинула невідома субстратна культура, спадщина якої суттєво відрізняється від етнічної музики литовців.

Риси литовської етнічної музики

В основі литовської етнічної музики лежать два типи музичного мислення: одноголосся і багатоголосся. Одноголосся литовців, як і етнічній музиці інших народів, притаманні мінорні лади, утворені у верхній частині так званої акустичної, або натуральної, гами [5]. Мелодія зразків одноголосся, побудована на обертонах середньої частини натуральної гами, є виключно

мажорною і створює найсприятливіші умови для її підтримки не тільки другим, але й третім голосом. Вона ведеться у верхньому регістрі мажорних ладів, залишаючи, таким чином, простір для включення вищезазначених другого або третього голосів.

Відомо, що одноголосся властиві не тільки монодія або монофонія, але й перехідний між одноголоссям і багатоголоссям епізодичний (ВВ) гетерофонний стиль співу. Багатоголосся ж притаманний терцієвий паралелізм, а також поліфонія, якій властиві як мажорні, так і мінорні лади.

Ареали литовської етнічної музики не збігаються з етнографічними регіонами Литви (рис. 1), а також з ареалами поширення діалектів і говірок литовської мови. За ареалами останніх територія сучасної Литовської Держави поділяється на майже дві однакові частини: північно-західну і південно-східну (рис. 2). Приблизно так у Литві поширився образ «розумного» (на північному заході) і «не зовсім розумного» (на південному сході) старшого пастуха [1, р. 33–35]. Лише на північному заході Литви відомий багатострунний інструмент канклес, зафіксований в народів Балтійського регіону. Проте є інші риси етнічної культури, за якими так само можна зробити поділ на два регіони, тому поширення етнічної музики не можна вважати несподіванкою, а радше – закономірним явищем.

На заході й півночі Литви – у сучасних Жемайтії, Аукштайтії, Сувалькії – домінує багатоголосся. Тут поширені *паралельні пісні*, у яких провідний сольний голос супроводжує гурт, що співає другим голосом (прикл. № 1). Мелодії таких пісень зазвичай мажорні, ладово переважає діатоніка. Ритміка чітка, регулярна, проте дещо вільна, імпровізаційна. У Північно-Східній Аукштайтії був і своєрідний осередок поліфонії. Тут водночас із паралельними піснями були поширені *вокальні сутартіне й інструментальна музика колективного виконання*. Мелодика поліфонічної музики переважно мажорна (прикл. № 2). Переважає діатоніка, є ознаки ангемітоніки. Ритміка чітка, регулярна. Ритмічні формули покладені в основу не тільки вокальної, але й інстру-

ментальної поліфонії, тому в інструментальних зразках важко вловити саму мелодію (прикл. № 3.)

На півдні та сході Литви – у Дзукії та Східній Аукштайтії, на території так званих свянцяньських аукштайтів (мешканців колишнього Свянцяньського повіту – сучасних районів Швенчоніс й Ігналіна), – переважає одноголосся, для якого характерні мінорні діатонічні лади та вільна, регулярна ритміка (прикл. № 4). У Південній Сувалькії монофонія перегукується з паралелізмом, а в Східній Аукштайтії – з гетерофонією (прикл. № 5), яку вважають різновидом поліфонії, що належить до ареалу *сутартіне* [15].

Два головні стилі етнічної музики, поширені в різних ареалах Литви, на думку автора, не могли виникнути один з іншого, оскільки засновані на істотно відмінних елементах. Так, багатоголосся в основному асоціюється з мажором та ритмічною регулярністю, особливо в поліфонічній музиці, одноголосся ж пов'язане з мінором і більш вільною ритмікою. Ці відмінні властивості, покладені в основу двох різних стилів, можна пояснити законами фізики та музичної акустики. Багатоголосся в етнічній музиці всіх культур певною мірою побудоване на звукоряді натуральної акустичної гами, обертони якої розміщені лише за мажорною системою [24]. Тому й мелодика в більшості випадків мажорна. Одноголосся, навпаки, базується на мінорі, тому мелодію веде лише один голос.

Сусідські й більш віддалені зв'язки литовської музики

Одноголоса етнічна музика литовців за основними ознаками (як формально, так і за суттю) нічим не відрізняється від музики східних слов'ян або фіно-угрів, має також спільні ознаки з музикою Скандинавії та Північної Німеччини. Проте найбільше спільного зі слов'янською музикою. Ціла низка литовських одноголосих пісень не тільки подібна до білоруських, російських, українських і польських, але є прямими їхніми аналогами. Дуже часто ідентичні й тексти, які фольклористи називають «кальками». Можна з упевненістю стверджувати, що одноголосся південно-східних литовців має найближчі паралелі в етнічній музиці Північної Європи і може сягати не тільки часу виникнення давніх балтів у пізньому неоліті, але й часу утворення північно-європейської етнічної спільноти в ранньому неоліті.

Багатоголоса музика північно-західних литовців таких близьких паралелей у Північній Європі не має. З піснями жемайтів, аукштайтів і сувалькійців перегукуються лише подібні пісні західних латишів, які проживають у Курземі. Певна відповідність простежується в піснях мешканців Латгалії та південно-східних естонців Сету. Певні ознаки паралелізму можна виявити в піснях на території сучасних Курської і Брянської областей РФ, однак вони значною мірою належать до гетерофонії. Більше аналогів з паралельними піснями литовців у Північній Європі поки ще не знайдено. Немає відповідностей і вокальним поліфонічним пісням *сутартіне* північно-східних аукштайтів. Певною мірою близькою є лише інструментальна поліфонія народів Биржайського краю, а також Курської,

Брянської областей РФ та республіки Комі, особливо тих, які мешкають у Пермській області.

Литовському одноголосю неважко знайти і більш віддалені паралелі. Їх можна прослідкувати вже в Центральній Європі, де від Британських островів і Франції до Східних Карпат простягається величезний ареал одноголосся з осередками багатоголосся в Альпах і Західних Карпатах. Однак зв'язки литовської одноголосої музики з музикою народів Центральної Європи суто формальні. У західній частині цього регіону переважає дуже чітка, не властива литовській музиці, ритміка, а в східній її частині – синкопи, також не притаманні для литовського одноголосся.

Й.-М. Жорданія [21, с. 189, 204–205] багатоголосими визначав і окремі зразки етнічної музики Британських островів, і навіть Скандинавії та Ісландії, але, на думку автора, ця музика (в основному пісні й балади) є гетерофонною (перехідний стиль між одноголоссям і багатоголоссям), тому її краще визначати як приклад пізнього фольклору, поширеного в усій європейській культурі. Паралельні пісні Альпійського регіону – мажорні, їм притаманна діатоніка й регулярна ритміка. За формальними ознаками (наявні випадки неформальної подібності) паралельна музика цього регіону багато в чому подібна до музики східних та західних аукштайтів та сувалькійців. Паралельні пісні жемайтів більшою мірою наближені до пісень Західних Карпат. У Центральній Європі поліфонії в етнічній музиці не зафіксовано.

Подібні зв'язки литовської музики простежуються і в Південній Європі. На Балканах паралелі є в мелодиці одноголосих і бурдонних (не характерних для литовської, проте які займають помітне місце в латвійській музиці) пісень. Паралельні пісні північно-західних литовців, як і в Центральній Європі, мають багато спільного з піснями північно-піренейського, південно-альпійського і північно-західно-балканського регіонів. Вони найбільш близькі до пісень північно-західних литовців і північних сербів з Воєводини. Про зв'язки поліфонії північно-східних аукштайтів та абхазів (Західна Грузія) відомо те саме, що й про порівняння *сутартіне* з піснями Белгородської області: пов'язується лише сам поліфонічний принцип, але прямих відповідників немає. Поліфонічні пісні Балканського регіону, незважаючи на твердження Д. Рачюнайте-Вічінене [14, р. 52], литовським *сутартіне* також не відповідають – вони базуються, як і російські, на принципах гетерофонії, а не на чіткій поліфонії, що прослідковується на прикладі Литви.

Біля витоків одноголосся і багатоголосся

У 2006 році автор зазначив, що великий та достатньо цілісний простір одноголосої музики балтів, слов'ян, фіно-угрів простягається від Південно-Східної Литви й Середньої Латвії до Середньої Естонії, Російської Півночі, Волго-Окського межиріччя, а також до російського, білоруського і польського Полісся. Ареал багатоголосся, навпаки, невеликий, він охоплює лише Північно-Західну Литву, Південно-Західну й Східну Латвію, Південно-Східну Естонію [18]. Це наштовхує на думку, що витoki одноголосся литовців слід ототожнювати не тільки з етнічною

музикою сусідніх слов'ян і фіно-угрів, але й із процесом утворення цих етнічних груп у IV–III тис. до н. е. Литовське багатоголосся з формуванням етнічних груп ніяк не пов'язане, оскільки йдеться не про велику, як у випадку одноголосої музики, а досить розчленовану територію, що не збігається з ареалами життя жодної із цих груп.

При порівнянні цих двох ареалів з даними археології було помічено, що південна частина одноголосся та багатоголосся значною мірою збігається з територією поширення індоєвропейської шнурової кераміки (кінець III тис. до н. е.), а північна – з ареалом гребінчасто-ямної кераміки (IV–II тис. до н. е.), яку пов'язують з фіно-уграми. Проте відмінності в етнічній музиці південних і північних частин одноголосся і багатоголосся є не настільки суттєвими, що дозволило б ототожнювати їх зі згаданими культурами.

Найбільш вдалим для порівняння є ареал давніх балтів, які, за даними археології, наприкінці III – на початку II тис. до н. е. мешкали у Волго-Окському межиріччі й у верхній течії Волги. Подібну картину розселення балтів на основі поширення балтійської гідронімії визначають і мовознавці. На території балтів у IX–XII ст. розселилися слов'яни, з якими давні балти ще в II тис. до н. е. підтримували тісні зв'язки. Маючи на увазі подібність і навіть ідентичність литовської одноголосої музики з музикою сусідніх слов'ян, можна припустити, що литовське одноголосся – релікт не тільки асиміляції слов'янами балтів у IX–XII ст., але й інтенсивних балто-слов'янських контактів у II тис. до н. е., що відбувалися після розпаду індоєвропейської мовної спільноти на початку III тис. до н. е. [16, р. 137].

На сьогодні не можна пояснити наявність порівняно невеликого ареалу багатоголосся, що не збігається з давніми археологічними культурами. Тому не можна вести мову про застосування методів аналогії та ретроспекції, як у випадку порівняння ареалу одноголосся, для гіпотетичного визначення етнічних коренів. Припускаємо, що багатоголосся може сягати корінням та відображати колись наявну невідому нам субстратну культуру, риси якої, згідно з відомостями інших галузей історичної науки, маловідомі (або й зовсім невідомі), однак очевидні в етнічній музиці. Підставою для такого твердження є загальновідомі факти, адже субстратні явища в етнічній культурі народів Балканського і Карпатського регіонів яскраво виявляються не тільки в особливостях житла, звичаїв, одягу, танців [23, с. 127–128], але й у ризах етнічної музики [4, р. 329–330].

Отже, хронологічні рамки витоків литовського багатоголосся можна віднести до дуже віддалених часів – до утворення культур індоєвропейської шнурової кераміки наприкінці III тис. до н. е. і фіно-угорської гребінчасто-ямної кераміки в IV–II тис. до н. е.

До питання походження литовців за даними етнічної музики

За даними археології, утворення литовської народності ототожнюють з поширенням трупоспалення в V–VIII ст. По всій території Литви (рис. 3), від Південно-Східної і сучасної Білорусі, кремація поширювалася в

північно-західному напрямку, де перед цим побутувало трупопокладення [20].

Такої думки дотримуються й мовознавці, які вважають, що литовська мова зародилася з процесами розпаду та розходження Центрально-Балтійського ареалу в VI–VII ст. [11]. Відмінності в литовській та латиській мовах могли відбутися в VI–IX ст. [8, р. 410; 9, р. 743–746].

Антропологічні дані також демонструють подібну картину, де з II по XI ст., унаслідок міграції південно-східних племен на північний-захід, по всій території Литви значно змінився антропологічний склад давніх жителів (рис. 4) [10].

Якщо вищеподані висновки і карти порівняти з даними етнічної музики, то методом аналогії можна легко визначити, що найбільше збігів спостерігається в розселенні антропологічних типів II–V ст. та в поховальних звичаях до V–VIII ст., коли з південного сходу в північно-західному напрямку по всій території сучасної Литви поширилася кремація. Там, де до II–V ст. побутував обряд трупоспалення, і сьогодні існує литовське багатоголосся. Одноголосся частково охоплює територію поширення мезоморфних доліхомезокранних типів, а також ареал побутування звичаю трупоспалення.

Отже, припускаємо, що ареали етнічної музики до наших днів зберегли етнічний склад давніх жителів території Литви приблизно до II–V ст. Наступні етнічні й культурні процеси, імовірно, на ареали литовської музики не вплинули, а отже, ми маємо справу з етнічною музикою, яка може відображати культуру давніх жителів Литви ще до утворення литовського народу.

Якщо вважати, що представники звичаю кремації та відповідних південно-східних антропологічних типів були східними балтами, як зазначають археологи й антропологі, то й одноголосся литовської музики, безсумнівно, можна зарахувати до спадщини східнобалтійської культури. Таку версію підтримує і антрополог Г. Чеснис, який також вважає, що ареал південно-східних антропологічних типів з Литви поширювався до сусідніх Білорусі й Польщі [10]. Власне, найбільшчі паралелі з литовським одноголоссям знаходимо саме на цих територіях. Якщо вважати, що литовське одноголосся має зв'язки з усією слов'янською музикою, то можна припустити, що воно є не тільки спадщиною культури східних балтів, але й реліктом інтенсивних балто-слов'янських контактів у II тис. до н. е.

Нічого подібного не вдається знайти при порівнянні ареалу литовського багатоголосся, окрім уже зазначеної відповідності поширення давніх гіперморфних доліхомезокранних антропологічних типів до II–V ст., котрі згодом були асимільовані мезоморфними доліхомезокранними типами. За логікою, разом з асиміляцією мало зникнути й багатоголосся, яке гіпотетично було властиве цим давнім типам, але цього, очевидно, не сталося – багатоголосся музика і сьогодні є найяскравішою ознакою цього регіону. Проте такі явища вважають не винятком, а саме правилом запозичення, до того ж не тільки етнічної музики, але й багатьох сфер етнічної культури. Прийшло населення завжди засвоює основну культуру місцевих жителів, незважаючи на те що часто, під час асиміляції, змінюється не тільки мова, але й етнічна самосвідо-

мість. Яскравим прикладом цього можна назвати Балканський і Карпатський регіони, де фракійський, дакійський етнічні субстрати сучасних етнічних груп задокументовані в історичних джерелах.

Литовське багатоголосся, що не має близьких паралелей, варто віднести до субстратної культури мешканців Північно-Західної Литви, які жили в цих місцевостях до II–V ст. На жаль, немає жодних відомостей про антропологічні типи найбільш ранніх людей (було знайдено лише кілька їх фрагментів), проте археологічні знахідки свідчать про безперервне проживання на цій території з найдавніших часів.

Ця версія пояснює загадку збереження ізольованого «острова» багатоголосся в Північно-Західній Литві, яке не має ніяких подібних паралелей. Саме субстратні явища подібними ізольованими «островами» в різних культурах збереглися до наших днів. Вражає те, що в цих субстратних «островах» і сьогодні звучать дуже близькі до литовських багатоголосі паралельні пісні і навіть мелодії, що нагадують *сутартіне*.

Щодо самобутнього «клина» *сутартіне* в Північно-Східній Литві, то й таке пояснення не підтвердилося, оскільки цей украй обмежений ареал не збігається ні з розселенням антропологічних типів, ні з давніми територіями балтійських племен, ні з говірками аукштайтського діалекту литовської мови і не має ніяких аналогій навіть у музиці відомих нам субстратних культур, а рідше відображає найбільш ранні пласти розвитку людства, оскільки має прямі аналогії саме в далеких «екзотичних» культурах, представники яких і сьогодні живуть в умовах родового суспільства. Цікавим є факт, що найбільш яскравий «осередок» цього «клина» *сутартіне* майже повністю відповідає території найактивніших геологічних карстових утворень у Північній Литві і може бути доказом зв'язку з найдавнішими культурами та природними процесами в розвитку людства. Оскільки інші осередки європейської поліфонії також розміщені саме в регіонах активного карсту [6], загадка існування «клина» *сутартіне* в Литві поки що нерозгадана.

Варто також зазначити, що для колективної гри на духових інструментах, що мають паралелі в Північній Європі, власне прямі аналогії також простежуються лише у віддалених «екзотичних» культурах, про що свідчить порівняння не тільки звукозаписів, але й способу виконання цієї поліфонічної музики як своєрідного чоловічого ритуалу (прикл. № 5).

Щодо зв'язків литовського багатоголосся із західнобалтійською культурою (про це йшлося в наших попередніх публікаціях), то поки що немає вагомих доказів, які б достатньою мірою підтвердили цю версію. У світлі новітніх досліджень, проведених автором цієї статті у 2007–2009 роках, доволі помітно, що різницю в стилях (одноголосся й багатоголосся), а також географічний чинник (південний схід і північний захід Литви) не можна вважати достовірною основою для зарахування одноголосся до культури східних балтів, а багатоголосся – до культури західних балтів. За даними мовознавства, ці групи утворилися в процесі розпаду мови та поділу давніх балтів на територіальні утворення, які, незважаючи на відмін-

ності, зберегли спільну мовну основу. Окрім мови, жодного іншого аргументу спільної основи в литовському одноголосі й багатоголосі немає, менше того, сама музика, у тому числі й тексти, свідчать про зовсім інше культурне начало. Так, одноголосся відображає «жіночу» культуру, зокрема землеробство як основну форму господарської діяльності, та охоплює переважно «холодний період» у календарному циклі – осінь, зиму, ранню весну. На противагу цьому багатоголосся засвідчує «чоловічу культуру» – скотарство і полювання – і охоплює «теплий» цикл календаря: весну й літо.

Суттєво відрізняється й зміст одноголосих і багатоголосих пісень. Для багатоголосих – зазвичай «діловий», у ньому перелічені не тільки всі види робіт, найкращий час, умови та місце для них, знаряддя праці, їх виготовлення та підготовка до роботи, але й подані конкретні поради для успішного завершення справ [19]. І навпаки, зміст одноголосих пісень «неділовий» – усі роботи та дії оспівані символами.

На думку фольклористів, поради й рекомендації характерні саме усній народній творчості народів, які перейшли на нові, до того не відомі їм форми господарської діяльності та закарбували їх у слові для успішного виконання цих робіт [22]. Отже, зміст литовських багатоголосих пісень вказує на те, що оспіване в них скотарство (а також пов'язані з ним роботи) може бути здавна невластивим та перейнятим видом діяльності для предків північно-західних литовців.

Якщо землеробство та «жіноче» начало вважають типовим явищем не тільки для етнічної культури литовців, але й для інших народів Північної Європи, то скотарство та «чоловіче» начало – винятком, яке свідчить про зовсім іншу природу литовського багатоголосся. Саме це й наштовхує на думку про невідомий нам субстрат, від якого предки північно-західних литовців перейняли не тільки основні форми господарської діяльності, але й дуже красиві, мелодійні, виразні багатоголосі пісні.

Немає жодних сумнівів про належність литовського одноголосся до східнобалтійської культури. Це підтверджується не тільки згаданими особливостями, але й широкими зв'язками із сусідніми спорідненими слов'янськими культурами, для одноголосі музики яких властиві ті самі риси. Природа і зміст литовських багатоголосих пісень від східнобалтійських та слов'янських явно відрізняються, ніяких сусідських паралелей немає та, скоріш за все, пов'язуються з дуже древнім субстратом.

Отже, литовці, згідно з даними етномузикології, є досить строкатим культурним і, можливо, етнічним утворенням. Південно-східні литовці, безсумнівно, є нащадками давніх східних балтів, які зберегли їх культурну спадщину та близькі зв'язки зі слов'янським світом аж до наших днів. Походження північно-західних литовців, імовірно, пов'язане з потужним культурним та етнічним субстратом, що значно вплинув на їхню культурну своєрідність.

Висновки

Одноголосся і багатоголосся литовської етнічної музики вказують на різні шляхи походження самих литовців.

Одноголосся за своїми ознаками має широкі аналогії в музиці сусідніх народів (особливо слов'ян) і може не тільки бути спадщиною культури східних балтів, але й свідчити про давні балто-слов'янські контакти.

Багатоголосся близьких паралелей не має, воно істотно відрізняється від одноголосся як ізольований «острів» не тільки в Литві, але й у Північній Європі і

радне свідчить про невідомий нам субстрат, сліди якого закарбовані в литовській багатоголосій музиці.

Південно-східні литовці, згідно з даними етномузикології, є нащадками давніх східних балтів, тоді як походження північно-західних литовців може бути пов'язане з невідомим культурним і, можливо, з етнічним субстратом.

Рисунки

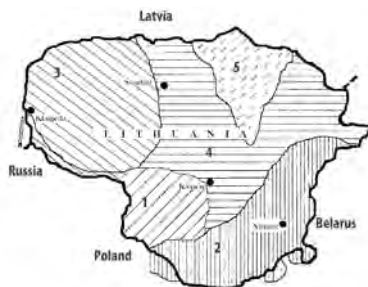

Рис. 1. Етнографічні регіони Литви: 1 – Сувалькія; 2 – Дзукія; 3 – Жемайтія; 4 – Аукштайтія; 5 – регіон поширення сутартинє*

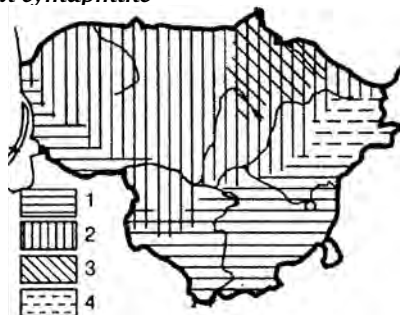

Рис. 2. Ареали литовської етнічної музики: 1 – одноголосся; 2 – паралелізм; 3 – поліфонія; 4 – гетерофонія**

Рис. 3. Поширення звичаю трюпоспалення в Литві в V–VIII ст.: 1 – кургани зі скелетними могилами та з трюпоспаленням; 2 – кургани з трюпоспаленням; 3 – незрозумілі пам'ятки; 4 – ґрунтові могили з трюпоспаленням; 5 – напрямок поширення звичаю кремації***

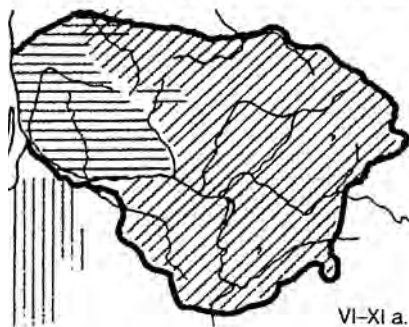
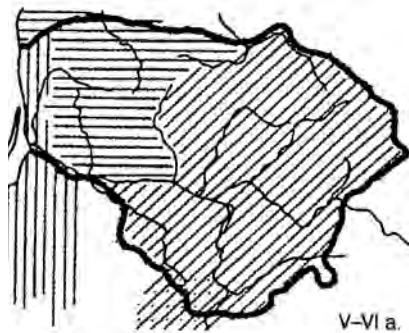
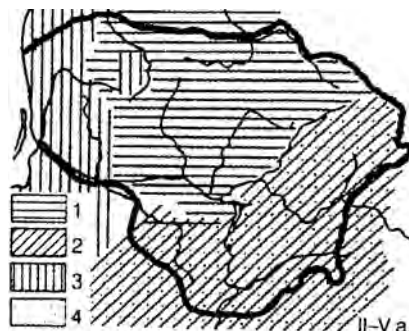

Рис. 4. Ареали антропологічних комплексів та їхня динаміка в I тис.: 1 – гіперморфний, вузьколиций; 2 – гіперморфний, доліхокранний, широколиций; 3 – мезоморфний, доліхомезокранний, вузьколиций; 4 – мезоморфний, доліхомезокранний, широколиций****

* Див.: *Astrauskas R.* The Lithuanian calendar rites and music: on the issue of cycle unity // *Ritual and Music*. – Vilnius, 1999. – P. 55–67. – Fig. 1.

** Див.: *Apanavičius R.* Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas: Etninė muzika. Monografija. – Kaunas, 2009. – P. 337.

*** Див.: *Волкайте-Куликаускаене Р.* К вопросу этнической

принадлежности грунтовых могильников Центральной Литвы I–VIII в. // *Проблемы этногенеза и этнической истории балтов*. – Вильнюс, 1985. – С. 30–39.

**** Див.: *Česnyš G.* Antropologinis lietuvių kalbos tarmių substratas // *Lituanistica*. – 2007. – Т. 53. – Nr 3 (71). – P. 44–56.

Приклади

Приклад № 1

Sol(sol)¹-re² Cz
♩=56

1 2 3 4
Ko, bra-liu- kai, ma-ka-t. nuo- ji, ža-lioj lan- koj ne-va-liuo- ji,
5
va-lioj pie- vų pie-vy-ta- tį, va-lioj bal- tų do-bi-la- lį,
6 7
va- lioj pie- va- tį, va- lioj va- lioj.

Сіюкісна пісня*. Купішкиський р-н, Аукштайтія. 1964

Приклад № 2

♩=112

Bėk, ba - re, bė - ki, bėk, ba - re - li,
Bėk, ba - re, bė - ki, bėk, ba - re - li,
bė - ki sker-sai lau - ke - lį ir pa - il - gai.
bė - ki sker-sai lau - ke - lį ir pa - il - gai.

Сутартіне**. с. Суостас, Буржайський повіт. 1911

* Див.: Aukštaičių melodijos. – Vilnius, 1990. – P. 138. – Nr 112.

** Див.: Sutartinės. Daugiabalsės lietuvių liaudies dainos / sud. ir paruošė Z. Slaviūnas. – Vilnius, 1958. – T. I. – P. 201. – Nr 57.

Приклад № 3

$\text{♩} = 96$

Tu-tu-tū - - tu-tut.

Tū - tu-tu- - tut.

Ūt, ut, ut, ūt.

Ut, ut ū - tu-tu- tut, ut

Un-ty - ta, ūt, ūt, un-ta-ta-ta,

ū - - tu-tu- tut.

Інструментальна п'єса для скудучя*. Биржайський повіт, волость Саламестіс. 1932

Приклад № 4

$\text{♩} = 108$

Bė - kit, ba - ra - liai, bė - kit, ba - ra - liai, ga - li va - la - ko.

Жнивварська пісня**. с. Немаюнай, Сейнайський повіт, волость Швянтежерис, Дзукія. 1938

* Див.: Džukijos dainos ir muzika. 1935–1941 metų fonografo įrašai / sud. ir parengė A. Nakienė, R. Žarskienė. – Vilnius, 2005. – P. 61. – Nr 14.

** Див.: там само.

Приклад № 5

1. Dā - bi - lu - ci, dā - bi - le.

1 Dā - bi - lu - ci. dā - bi - le.

2. Da - bi - lu - ci, dā - bi - le.

2. Kas ta - vi sē - jā, dā - bi - le?

Гетерофонна пісня* . с. Мечьоніс, Свяціянський повіт, волость Мелазенай, Східна Аукштайтія. 1934

Виконавці на скудучях** . с. Ясішкяй, Биржайський повіт, волость Немунельо Радвілішкіс. 1913

* Див.: Sutartinės. Daugiabalsės lietuvių liaudies dainos / sud. ir paruošė Z. Slaviūnas. – Vilnius, 1958. – T. I. – P. 366–367.

** Див.: Lietuvių liaudies instrumentinė muzika. Pučiamieji instrumentai / sud. ir paruošė S. Paliulis. – Vilnius, 1959.

Література

1. *Apanavičius R.* Baltų etnoinstrumentologija. – Kaunas, 1992.
2. *Apanavičius R.* Baltosios rasės etninė muzika. Šiaurės europidai // Liaudies kultūra. – 1999. – Nr 4. – P. 11–16.
3. *Apanavičius R.* Lietuvių etninė muzika: vienbalsumas, daugiabalsumas ir kilmės klausimai // Gimtasai kraštas. – 2008. – Nr 1. – P. 7–14.
4. *Apanavičius R.* Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas: Etninė muzika. Monografija. – Kaunas, 2009.
5. *Apanavičius R.* Monody and Polyphony of Ethnic Music: Problems of Beginning // Mūzikas zinātne šodien: pastāvīgais un mainīgais. Zinātnisko rakstu krājums. – Daugavpils, 2010. – P. 7–15.
6. *Apanavičius R., Motuzas A.* Lietuvių sutartinių regionas: muzikinės kultūros sąveikos su dirvožemio bei paviršinių uolienu danga mįslė // Lituistica. – 2010. – T. 56. – Nr 1–4. – P. 129–143.
7. *Aukštaičių melodijos / parengė L. Burkšaitienė, D. Krikštopaitė.* – Vilnius, 1990.
8. *Būga K.* Rinkiniai raštai. – Vilnius, 1958. – T. I.
9. *Būga K.* Rinkiniai raštai. – Vilnius, 1961. – T. III.
10. *Česnyš G.* Antropologinis lietuvių kalbos tarmių substratas // Lituistica. – 2007. – T. 53. – Nr 3 (71). – P. 44–56.
11. *Dzūkijos dainos ir muzika. 1935–1941 metų fonografo įrašai / sud. ir parengė A. Nakienė, R. Žarskienė.* – Vilnius, 2005.
12. *Lietuvių etnogenezė / redaktorių kolegija: R. Volkaitė-Kulikauskienė, J. Jurginis, V. Mažiulis, A. Vanagas.* – Vilnius, 1987.
13. *Lietuvių liaudies instrumentinė muzika. Pučiamieji instrumentai / sud. ir paruošė S. Paliulis.* – Vilnius, 1959.
14. *Račiūnaitė-Vyčiniene D.* Sutartinių atlikimo tradicijos. – Vilnius, 2000.
15. *Sutartinės Daugiabalsės lietuvių liaudies dainos / sud. ir paruošė Z. Slaviūnas.* – Vilnius, 1958. – T. I; 1958. – T. II; 1959. – T. III.
16. *Zinkevičius Z.* Lietuvių kalbos istorija, I. Lietuvių kalbos kilmė. – Vilnius, 1984.
17. *Apanavičius P.* Литовская этническая музыка: проблема одноголосия и многоголосия // Humanitāro zinātņu vēstnesis. – Daugavpils, 2003. – Nr 3. – L. 104–109.
18. *Apanavičius P.* Проблема территориального и культурного определения древних балтов в Северной Европе по данным этнической музыки // Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. Zinātnisko rakstu krājums. – Daugavpils, 2006. – T. VIII. – L. 258–269.
19. *Apanavičius P.* Орудия труда и их употребление в литовских сенокосных песнях и сутартине // Kultūras studijas. Zinātnisko rakstu krājums. – Daugavpils, 2011. – P. 21–29.
20. *Волкайте-Куликаускаене Р.* К вопросу этнической принадлежности грунтовых могильников Центральной Литвы I–VIII в. // Проблемы этногенеза и этнической истории балтов. – Вильнюс, 1985. – С. 30–39.
21. *Жордания И.-М.* Грузинское традиционное многоголосие в международном контексте многоголосных культур (к вопросу генезиса многоголосия). – Тбилиси, 1989.
22. *Кокаре Э.* О своеобразии и сходстве латышских и эстонских пословиц // Взаимосвязи балтов и прибалтийских финнов. – Рига, 1970. – С. 87–110.
23. *Мартынова М. Ю.* Хорваты. Этническая история XVIII–XIX вв. – М., 1988.
24. *Вісіūnas V.* Muzikinės akustikos pagrindai. Knyga muzikams ir muzikos mėgėjams. Vilnius, 1988.

Переклад з російської Олени Соболевої